

www.ketab.ir

زن در یهودیت

به انضمام برگردان گزیده‌هایی از مداخل مرتبط در دایره‌المعارف جودائیکا

نویسنده: علی غلامی

مترجم مداخل جودائیکا: زاهره سادات میر جعفری

غلامی، علی، ۱۳۶۲ -
 زن در یهودیت به انضمام برگردان گزیده‌هایی از مداخل مرتبط در دایره‌المعارف جوداییکا/نویسنده علی غلامی.
 قم: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۹.
 ۳۲۴۸ ص.
 ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۸۲۵۹-۴
 فیبا
 مسلسل ۱۷۹۹
 زنان در یهودیت
 Women in Judaism
 حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران، مرکز نشر هاجر
 Hozeh Elmīyeh Qom, Center management Hozeh Elmīyeh Qom, Center Publications hajar
 شماره تماس: ۰۲۵-۳۱۰۱۵ ۶۸۴۰۲۸۷

www.ketab.ir

زن در یهودیت
 به انضمام برگردان گزیده‌هایی از مداخل مرتبط در دایره‌المعارف جوداییکا

✿ ناشر: مرکز نشر هاجر (ناشر تخصصی زن و خانواده)
 ✿ نویسنده: علی غلامی ✿ مترجم مداخل جوداییکا: زهرا سادات میرجعفری
 ✿ نوبت چاپ: دوم/بهار ۱۴۰۳ ✿ شمارگان: ۳۰۰ نسخه
 ✿ تعداد صفحه: ۳۶۸ / وزیری ✿ چاپخانه: زلال کوثر
 ✿ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۷۸-۲۵۹-۴ ✿ قیمت در hajarpub.ir

سازمان توسن

نشانی: قم - بلوار معلم - مجتمع ناشران - واحد ۱۱۴
 تلفن: ۰۲۵-۳۱۰۱۵ پیامک: ۱۰۰۰۳۱۰۱۵
 hajarpub.ir info@hajarpub.ir

فهرست

پیشگفتار	۱۱
گفتار نخست: تاریخ تحولات یهودیت	۱۵
مقدمه	۱۵
۱. تحولات تاریخی و موقعیت زن در ادوار مختلف	۱۷
الف) خاستگاه پیدایش یهودیت (دوران توراتی)	۱۷
ب) دوران حاخامی (تلمودی)	۲۱
ج) دوران قرون وسطی	۲۲
د) دوران مدرن	۲۵
۲. فرقه‌ها و گرایش‌های یهودی و موقعیت زنان در آنها	۲۸
الف) فریسیان (جدایی‌طلبان)	۲۸
ب) صدوقیان	۲۹
ج) قرائیم (قرائت‌کنندگان)	۳۰
د) کاتبان	۳۰
ها) زیلوت‌ها	۳۰
و) اسنی‌ها	۳۱
ز) حسیدیم	۳۳

گفتار دوم: اعتقادات و اصول دینی یهودیت ۱ ۴۱

مقدمه ۴۱

۱. خداشناسی ۴۳

۲. آفرینش ۴۵

۳. انسان‌شناسی ۵۰

۴. قوم و نژادگرایی ۵۱

۵. نجات‌شناسی، موعودگرایی و فرجام‌شناسی ۵۳

الف) نجات‌شناسی ۵۳

ب) موعودگرایی و منجی‌شناسی ۵۴

ج) فرجام‌شناسی ۵۶

یک. تصویر آخرالزمان در تورات ۵۶

دو. آخرالزمان در سایر منابع یهودی ۵۸

سه. جهان واپسین ۶۰

گفتار سوم: اعتقادات و اصول دینی یهودیت ۲ ۶۷

مقدمه ۶۷

۱. نبوت‌شناسی ۶۷

۲. نظام روحانیت دینی ۶۹

۳. آموزه‌های اخلاقی ۷۰

الف) چیستی اخلاق یهود و جایگاه آن ۷۰

ب) ویژگی‌های اخلاقی یهود ۷۲

۴. آموزه‌های عرفانی ۷۵

الف) ماهیت، انواع و جایگاه عرفان یهودی ۷۵

ب) نگاه به دنیا و زندگی مادی در آموزه‌های عرفانی ۷۶

ج) تحولات عرفان یهودی ۷۷

د) جریان‌ات عرفان‌گرایی در یهودیت ۷۹

ه) زنان و عرفان ۸۱

گفتار چهارم: زن و متون دینی یهود ۱..... ۹۱

مقدمه ۹۱

۱. آشنایی با متون دینی یهودی ۹۲

الف) تنخ ۹۲

ب) تلمود ۹۸

ج) شولحان عاروخ ۱۰۰

۲. رویکردهای متون دینی در مواجهه با مسئله جنسیت ۱۰۱

الف) تفاوت رویکرد در متون مقدس ۱۰۱

ب) اشتراکات متون در کنار تفاوتها ۱۰۵

ج) تفاوت در نحوه خوانش و تفسیر متون مقدس در برهه‌های مختلف ۱۰۶

گفتار پنجم: زن و متون دینی یهود ۲..... ۱۱۱

مقدمه ۱۱۱

۱. خوانش‌ها و تفاسیر از جایگاه زن در متون مقدس ۱۱۱

الف) خوانش‌های مثبت از جایگاه زنان در متون مقدس ۱۱۱

ب) خوانش‌ها و تفاسیر منفی از جایگاه زنان در برخی قرآنها و متون دینی ۱۱۲

ج) دیدگاه مفسرین یهودی در خصوص چرایی وجود تصاویر منفی در متون دینی ۱۱۷

۲. خشونت نسبت به زن در متون مقدس ۱۱۹

۳. نبیه‌ها و زنان نامدار متون مقدس یهودی ۱۲۱

گفتار ششم: زن در شریعت و آئین‌های یهود ۱..... ۱۳۱

مقدمه ۱۳۱

۱. جایگاه شریعت (هلاخا) در تعالیم یهود ۱۳۱

۲. برخی اصول حاکم بر فقه و شریعت یهود ۱۳۴

۳. نحوه مواجهه شریعت با مسئله جنسیت ۱۳۵

۴. سن و آئین بلوغ و تکلیف‌مندی در مقابل شریعت ۱۴۰

۱۴۵ ۵. طهارت و نجاست و قوانین خوراکی ها

۱۵۲ ۶. روزه

۱۵۴ ۷. زکات و صدقه

گفتار هفتم: زن در شریعت و آئین های یهود ۲ ۱۵۹

۱۵۹ مقدمه

۱۵۹ ۱. سرپرستی مرد بر زن

۱۶۲ ۲. آداب ولادت فرزند و ختنه پسران

۱۶۴ ۳. نخست زادگی

۱۶۵ ۴. زن و مجازات

۱۶۹ ۵. دیه زن

۱۷۰ ۶. ارث زن

۱۷۵ ۷. شهادت زن

۱۷۷ ۸. خرید و فروش دختران

گفتار هشتم: زن، عبادات و حضور در مناسک و آئین ها ۱۸۱

۱۸۱ مقدمه

۱۸۳ ۱. اماکن مقدس یهود

۱۸۷ ۲. آئین قربانی، کفاره دهی برای گناهان و توبه

۱۸۸ ۳. نماز

۱۹۴ ۴. تورات خوانی و قرائت ادعیه

گفتار نهم: زن، عبادات و حضور در مناسک و آئین ها ۲ ۲۰۳

۲۰۳ مقدمه

۲۰۴ ۱. احکام روز شنبه

۲۰۶ ۲. سایر اعیاد و روزهای مقدس

۲۱۱ ۳. ایام و آئین های سوگواری

- ۲۱۳ ۴. زن و عبادت در دوران معاصر
- ۲۱۴ معاف بودن زنان از قوانین دارای زمان خاص

گفتار دهم: زن و نقش‌های دینی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی... ۲۲۹

- ۲۲۹ مقدمه
- ۲۲۹ ۱. نقش‌ها و مناصب دینی
- ۲۳۰ ۲. نقش‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی
- ۲۳۷ ۳. نقش‌های اقتصادی

گفتار یازدهم: آموزش زن و پوشش او ۲۴۹

- ۲۴۹ مقدمه
- ۲۴۹ ۱. تعلیم و تربیت زنان
- ۲۵۰ الف) تربیت فرزندان
- ۲۵۲ ب) تعلیم و آموزش زن
- ۲۶۱ ۲. پوشش زن در عرصه عمومی
- ۲۶۱ الف) اهمیت عفت و پوشش در یهودیت
- ۲۶۳ ب) قواعد و ویژگی‌های حجاب و پوشش زن یهودی
- ۲۶۷ ج) فلسفه و حکمت حجاب و پوشش

گفتار دوازدهم: ازدواج و خانواده در یهودیت ۱ ۲۷۳

- ۲۷۳ مقدمه
- ۲۷۴ ۱. نگاه یهودیت به مسائل جنسی
- ۲۷۶ ۲. منزلت ازدواج در یهودیت
- ۲۸۰ ۳. اهمیت و جایگاه بارداری و فرزندآوری
- ۲۸۲ ۴. اهمیت نقش‌های جنسیتی در خانواده و چگونگی تسهیم آن بین زوجین
- ۲۸۴ الف) نقش شوهری و سرپرستی مرد
- ۲۸۷ ب) نقش پدری مرد

ج) نقش همسری زن ۲۸۹

د) نقش مادری زن ۲۹۰

گفتار سیزدهم: ازدواج و خانواده در یهودیت ۲ ۲۹۵

مقدمه ۲۹۵

۱. منع ازدواج با غیرهم‌کیش ۲۹۶

۲. قانون ازدواج زن بیوه با برادرشوهر متوفی خود ۲۹۸

۳. قانون منع ازدواج با محارم ۳۰۰

۴. قواعد مربوط به روابط جنسی خارج از چارچوب ازدواج ۳۰۲

۵. ازدواج با دختران به اسارت گرفته شده ۳۰۳

۶. لزوم نگارش و امضای کتوبا ۳۰۴

۷. قواعد مربوط به ازدواج گامنان و اعضای خانواده آنان ۳۰۵

۸. مهریه زنان ۳۰۶

۹. جهیزیه ۳۰۷

۱۰. هدیه نامزدی به خانواده عروس ۳۰۸

۱۱. تأمین هزینه‌های زندگی از سوی مردان ۳۰۹

۱۲. سقط جنین و جلوگیری از فرزندآوری ۳۰۹

۱۳. سایر احکام شرعی مرتبط با ازدواج ۳۱۱

گفتار چهاردهم: ازدواج و خانواده در یهودیت ۳ ۳۱۵

مقدمه ۳۱۵

۱. چندهمسری ۳۱۵

۲. پيله‌گش و ازدواج با کنیزان ۳۲۱

۳. مراحل و آئین‌های ازدواج ۳۲۳

الف) خواستگاری و همسرگزینی ۳۲۳

ب) نامزدی و عروسی ۳۲۸

گفتار پانزدهم: ازدواج و خانواده در یهودیت ۴ ۳۳۷

مقدمه ۳۳۷

۱. طلاق ۳۳۸

۲. ازدواج مجدد ۳۵۱

جمع بندی ۳۵۹

منابع ۳۶۱

www.ketab.ir

"یهودیت" (با بیش از سی سده حضور در تاریخ بشری) در زمره کهن‌ترین ادیانی است که به دریافت وحی الهی توسط بنیادگذاری مسیحیت معتقد است. گرچه وجوه مشترک فراوان در اصول و فروع تعالیم ادیان الهی، شناخت و بررسی این باطن‌ها با یکدیگر را ضروری ساخته است؛ اما آشنایی با یهودیت برای عالمان سایر ادیان ابراهیمی اهمیت بسزایی دارد، تا آنجا که این دین گرچه پیروان اندکی از میان ادیان زنده جهان را به خود اختصاص داده؛ ولی به دلایلی که می‌آید بیش از برخی ادیان دیگر مورد توجه قرار گرفته است: کهن‌ترین دین سامی^۱، اشتراک فراوان با اسلام و مسیحیت^۲، خاستگاه پیدایش مسیحیت، برخوردار از پیروانی مؤثر در معادلات جهان معاصر. این ویژگی‌ها سبب شده، یهودیت یکی از مهم‌ترین ادیان زنده جهان قلمداد شود و همواره بر فرهنگ و تمدن بشری تأثیرگذار باشد.

۱. به سبب انتساب اسلام، مسیحیت و یهودیت به حضرت ابراهیم علیه السلام به این ادیان، ابراهیمی نیز می‌گویند.

۲. سامی‌ها یکی از اقوامی هستند که نسل آن‌ها به فرزند حضرت نوح یعنی سام می‌رسد.

۳. بی‌شک اگر فهرستی از مشترک‌های ادیان در آموزه‌های ناظر به خانواده را تنظیم کنیم، اسلام و یهودیت در صدر این فهرست جای خواهند گرفت. فراوانی این اشتراک در نام‌ها و مناسک و تعلیل‌های جعل احکام، به اسلام و یهودیت این فرصت را می‌دهد که جبهه مشترک خانواده محوری را سامان دهند. قرابت باورها و همانندی در ترسیم مطلوبیت‌ها در بسیاری از عرصه‌های مرتبط با زن و خانواده در این دو دین ابراهیمی، اگر به درستی شناخته شود، مقدمه‌ای برای فهم مشترک از یکدیگر و نیل به هم‌زبانی در دفاع از بنیان‌های فطری مشترک خواهد شد.

یهودیان که از نژاد سامی و همان پیروان حضرت موسی علیه السلام هستند، بانام‌هایی همچون: "عبرانیان"، "بنی اسرائیل"^۱ و "یهود" شناخته می‌شوند؛ اما مشهورترین نام، همان "یهود" و به معنای (هدایت یافته)^۲ است. در خصوص علت نام‌گذاری این قوم به یهود، می‌توان به مواردی همچون: هدایت یافتن به واسطه توبه قوم از گوساله‌پرستی و انتساب به یهودا (فرزند بزرگ یعقوب) که بیشتر نسل یعقوب از او برجای مانده‌اند، اشاره کرد. یهودیان را به خاطر لقب کلیم‌الله حضرت موسی علیه السلام "کلیمی" نیز می‌خوانند. کلماتی چون *ابرام*^۳، شریعت، سرزمین موعود، عهد، قوم برگزیده، موسی، تلمود و تورات، کلیدواژه‌هایی هستند که محقق یهودیت پژوه مکرر با آن‌ها مواجه می‌شود. سه ویژگی اساسی این دین عبارت‌اند از: آمیختگی شدید قومیت و دیانت، اختصاص بخش زیادی از کتاب مقدس این دین (حدود سه پنجم) به تاریخ قوم و نیز نص‌گرا بودن (که سبب اهمیت تفسیر در این دین است). همچنین باید توجه داشت که مفهوم برگزیدگی قوم یهود بر سایر اقوام و ادیان، نقش مهمی در هویت یهودی داشته است.

امروزه بیش از چهارده و نیم میلیون نفر یهود در سراسر جهان زیست می‌کنند. بیشترین تمرکز جمعیتی آنان در ایالات متحده آمریکا با جمعیتی کمتر از شش میلیون نفر و اسرائیل با حدود شش و نیم میلیون نفر و بعد از آن دو، اتحاد جماهیر شوروی سابق با بیش از دو میلیون نفر است. بقیه آن‌ها در سراسر جهان پراکنده‌اند که تعداد نسبتاً زیادی در کشورهای فرانسه (نزدیک به پانصد هزار نفر)، کانادا (نزدیک به چهارصد هزار نفر)، انگلستان (حدود سیصد هزار نفر)، آرژانتین (کمتر از دویست هزار نفر)، آلمان (بیش از صد هزار نفر) ساکن هستند.

به نظر می‌رسد کاستی در تعداد و اتقان متون فارسی که بتواند تصویر درستی از نظام

۱. اسرائیل به معنای عبد خدا است که به یعقوب و فرزندان و نسل او اطلاق می‌شود.
 ۲. برخی نیز ریشه کلمه یهود را از واژه عبری "هود" دانسته و به معنای حمد و شکر به درگاه خدا می‌دانند. برخی دیگر نیز ریشه آن را عربی و به معنای "بازگشتن" می‌دانند. واژه "یهودی‌گری" که در عهد جدید (رساله پولس رسول به غلاطیان، باب اول، آیه ۱۳) به چشم می‌خورد، نخستین بار حدود یک صد سال پیش از میلاد مسیح در ادبیات یونانی - یهودی برای معرفی دین عبری‌ها به کار گرفته شده است.
 ۳. *ابرام* نام حضرت *ابراهیم* در متون یهودی است. نام *ابرام* از سوی خداوند به *ابراهیم* تغییر یافته است.

باورهای یهود و جایگاه زن و خانواده در آن را در اختیار ما قرار دهند، از خلأهایی است که در مطالعات دین‌پژوهی در کشور ما احساس می‌شود. این نگاه‌ها می‌تواند تلاشی برای شناخت عالمانه و مقدمه‌ای برای مطالعات تطبیقی در عرصه جنسیت و خانواده باشد. در این نوشتار، از برخی آموزه‌های مرتبط با زنان در آئین یهودیت سخن گفته شده و به جایگاه ازدواج و خانواده در این دین اشاره شده است.

نگارنده، این متن را بر اساس رهیافت‌های خود از دائرةالمعارف *جودائیکا* و نیز کتاب *زن در متون مقدس*؛ *زن در آئین یهودی*، اثر *رضا علیجانی* و همچنین مصاحبه در موضوع *زن و خانواده در یهودیت* با مرجع دینی یهودیت ایران - جناب *حاجام حماسی لاله زار* - و حضور در کلاس‌های درس *استاد آرش آبائی* - از فرهیختگان یهودی ایران - و بهره‌مندی از اساتید دیگر یهود پژوه و مراجعه به سایر متون در دسترس نگاه‌هاست. همچنین با حضور در کنفرانس‌های داخل و خارج از کشور تلاش شده است این مطالعات با یافته‌های میدانی تطبیق داده شود. *دائرةالمعارف جودائیکا* که ترجمه و تدوین آن مرتبط با این اثر و [داخل کادر] آمده است، یک اثر بسیار مهم یهودی است که نگارنده آن در سال ۱۹۶۷، آغاز شده و در سال‌های ۱۹۷۱ - ۱۹۷۲ در اورشلیم توسط انتشارات *Keter Publishing House* به چاپ رسیده است. این اثر حاصل سال‌ها کار فشرده و متمرکز پژوهندگانی یهودی از سراسر جهان است و تصویری جامع از تمام جنبه‌های زندگی و دانش، اعم از تاریخ، فرهنگ، زبان، متون مقدس و آموزه‌های دینی یهود از عصر پیدایش این دین تا روزگار حاضر را ارائه می‌کند. از میان *دائرةالمعارف‌هایی* که درباره دین یهود به نگارش آمده است، *دائرةالمعارف جودائیکا* را می‌توان مهم‌ترین آن‌ها دانست. این دانش‌نامه که دارای بیش از بیست هزار مدخل است، به زبان انگلیسی نگاه‌ها شده و به زبان‌های روسی و آلمانی نیز ترجمه گردیده است. *دائرةالمعارف جودائیکا* به *ویراستاری سسیل روث* و *جفری ویگور* در ۱۶ جلد تدوین شده است؛ البته بعدها مجلدات تکمیلی به آن افزوده شد و در سال ۲۰۰۶

نسخه ویرایش شده آن در ۲۲ جلد منتشر شد^۱. شایان ذکر است که تمامی نویسندگان این اثر یهودی بوده و این نوشتار، متنی در خدمت آئین یهودیت محسوب می‌شود. از همین رو ممکن است سوگیری‌هایی در مباحث آن دیده شود که به منظور رعایت امانت‌داری علمی، بدون تغییر آورده‌ایم. در همین جا لازم است از بذل عنایت استاد آرش آبائی در بازبینی متن ترجمه‌ای این بخش تشکر شود.

نوشتار پیش رو دارای رویکرد تلخیصی بوده و متناسب با تعداد جلسات درسی و در قالبی نزدیک به درس‌نامه آموزشی تنظیم شده است. این کتاب می‌تواند برای طلاب و دانش‌پژوهان علاقه‌مند به مطالعات حوزه "جنسیت و دین" و "یهود پژوهی" مفید باشد.

www.ketab.ir

۱. برای آشنایی بیشتر با این دائرةالمعارف، رک. به: حسین سلیمانی، «دائرةالمعارف جودائیکا»، هفت آسمان، ش ۸، ۱۳۷۹ و لیلا هوشنگی و هدی اوغازی مقدم، «دائرةالمعارف‌های ادیان»، کتاب ماه دین، ش ۱۷۳، اسفند ۱۳۹۰.